

DALOS MARGIT
Vákuum

Miklós tisztelendőt áthelyezték. Franciska erről csak akkor értesült, amikor a hiánya már-már vákuumként hatott. Szoros felhők, szoros fények, rés nélküli szűrkeségek, kékségek, sárga sugarak zárták el a légáramokat, és Franciska érezte, hogy fogy a levegő. Akkor vált szokásává, hogy a vállát megemelve, valamire rátámaszkodva, vagy csak a két kezével erősen nyomva, nyitott szájjal kapott levegő után. Megint egy újabb rossz szokás. Mondták otthon.

Először az tűnt föl, hogy késik a templom előterében rendre kirajszögezett föl hívás, hogy Miklós atya ezen és ezen a vasárnapon kirándulást szervez a budai hegyekre: vagy a Hűvösvölgybe... vagy a Normafához... vagy a Disznófőhöz... de legeslegtöbbször Makkosmáriára, és szeretettel hív minden gyereket, minden fiataalt, indulás a 9 órás diákmise után.

Miklós tisztelendő valóban szerette azt a seregletet, amellyel elindult, egy neccszatyorban hozta a kincset érő futball-labdáját is, a nagyfiúknak fontos megbízásokat adott: hegyről lefelé, meredek lejtőkön a botokat mindig összeszedette, hegynek menet visszaadatta, és becsülte, ha valaki jó erős botot vágott, sőt faragott magának. Egyszer a neccben lévő labdát egy fiú fejének lódította, és megkérdezte, hogy melyik a tők, a feje-e, vagy a labda. Hát a labda, mondta a fiú gondolkodás nélkül. Akkor te vagy a tökkelütött, mondta Miklós tisztelendő, és örült, hogy a tökkelütött is nevet, és nevet mindenki, és hogy a nevetés egész nap kitarzott.

Kését a kiírás, és Franciska nem értette, hogy miért késik, tavaly ilyenkor már kétszer is voltak Makkosmárián, mentek a hosszú utakon, Franciska tekintete egyre csak felbóklászott a fák tetejéig, már-már szédült, mire a lombok és az ég találkozását megláthatta, egy kis imbolygásféle hullámozott mindig a magasban. A fáknak ilyen megszámlálhatatlan sokaságát és hatalmasságát Franciska megcsodálta, és valósággal szerelemre lobbant az egész erdő, és külön-külön minden egyes fa iránt, kanyargósan rovatkolt vagy sima törzsük, göcsös vagy zsenge ágaik, hihetetlen rajzolatú leveleik, alanti nyugalomuk s magasbeli rezdüléseik iránt. Az egyik fa levelei fenn a magasban alig láthatóan rezegni kezdtek, míg lejjebb a lombja, s körben a többi fa mozdulatlanul állt. Miért van ez, és mit jelenthet? A megfejtéseket Franciska pontosan nem tudhatta, csak úgy érezte, hogy mindez neki szól; semmit nem akart kihagyni, vette a jelzéseket egyre-másra: a törzsek

egymás mögüli kibukkanását, majd rejtőzködését, tengelyük körüli elfordulását, lombjaik egybefonódását vagy különhajlását, mindent látni akart. Félt, hogy valamit is elszalaszthat, az igyekezettől és a gyönyörűségtől szinte szédült, szeretett volna időnként megállni, de a csapattól lemaradni nem mert, és akkor a boldogságtól, hálától, kába szédüléstől vezérelve megfogta Miklós tisztelendő kezét, azt, amelyikben nem volt semmi, a másikban a labda himbálózott a hálóban, és Miklós tisztelendő hagyta, nem rázta le a Kisdinát, talán nem is tudta, hogy melyik gyerek lóg a kezén, lehetett volna bármelyik is, de Franciska érezte, hogy a csontos kézben nyugalom és erő van, szeretet és elfogadás, és képtelen volt elengedni ezt a kezét, fogta-fogta, míg csak a máriamakkosi templomhoz nem értek. Franciskát a nagyobb lányok Kisdinának hívták, mert a nővére volt a Nagydina, aki már a felsőtagozatba járt. Nagydina sohasem jött ezekre a kirándulásokra, nem érdekelte sem az erdő, sem Makkosmária, sem a sereglet, pedig Miklós tisztelendő tanította osztályukban a hittant, és egyszer a nővére azt is mesélte, hogy az órára bejött egy fiatal szőke nő, és a papnak azt mondta, hogy szerbusz Miklós, és megcsókolta. Miklós tiszti húga volt, és mégis úgy mondta neki, hogy Miklós, pedig az a vezetékneve, a keresztnéve József. Franciska ezt teljesen megértette, el sem tudta volna képzelni, hogy a nagy, erős, kínai arcvonású, szemüveges embert valaki Jóskának vagy Józsinak szólítsa.

Franciska örült, hogy a kirándulásokra a nővére nem ment, mert biztos elképesztő hülyeségnek tartotta volna, hogy a húga lóg a tiszti kezén, mint egy óvodás, és Franciskát kishülyének nevezte volna. Hísz azt is számon kérte egyszer, hogy az iskolaudvaron belekarolt a félkezü Klári ép karjába a hosszú szünetben. A félkezü Klári a nővérénél is idősebb volt, már nyolcadikba járt, és Franciska a kirándulásokról jól ismerte. Nem jelentett ez a karolás mást, mint hogy ismerjük egymást, pompás helyről ismerjük egymást, mi tudjuk az erdőt, a fákat, az utakat, így akár jóban is lehetünk. A jóban létből nem lett semmi, mert Franciska nővére valamiért a félkezü Klárit megvetette, és jeges lesajnálással nézte, ha egymással szóba álltak.

A jeges lesajnálás Franciskának egyébként is kijutott: te harcsahangú, mondta neki a nővére egyik napon, te kemencehátú, mondta neki a másikon, és sohasem fogyott ki a leleményből. Pedig Franciska emlékezett rá, hogy régen, amikor egyforma, pirosöttyös ruhát viseltek, s az apjukkal mentek valahová, vagy csak úgy egyszerűen, vasárnapiasan sétáltak, az apjuk megkívánta, hogy ők előtte menjenek, és fogják egymás kezét. Az évek során ez a kézen fogva sétálás egyre bizarrabbnak,

komikusabbnak tetszett, mintha nem is ők lettek volna azok az egyforma ruhás kislányok, így emlegették őket az ismerősök: a kislányok. Az anyjukkal is sétáltak egyszer; Franciska agyában színesen, napsütötten állt a kép: a Beniczky Ferenc utca végén, ahol a Rózsavölgy felé kezd kanyarodni az út, állnak az iker kislányok babakocsijával szemben, ott áll az iker kislányok mamája is, fogja a babakocsi fényes rúdját; hogy udvariasan társalognak, az a felnőttek tartásán látszik, de hogy miket mondtak, már elillant. Ám a kép lassan megmozdult: Franciska megfogja a kocsi fényes fogantyúját, és óvatosan tologatni kezdi az ikrek kocsiját. Két gyönyörű kislány fekszik egymás mellett, a „gyönyörű” szót anyja hangján hallja Franciska évek múlva is. Az iker-kislányok vakok. Később azt hallották, hogy a vak ikrek nagyon szépen zongoráznak. De akkor ők már nem sétáltak sem az apjukkal, sem az anyjukkal, ha mentek valahová, egyedül mentek, esetleg ketten, s ilyenkor a nővére a maguk elé vetült árnyékukra is azt mondta: látod, hogy az én árnyékom mennyivel szebb? A vak ikrek ott maradtak a Beniczky Ferenc utcai, Rózsavölgy eleji színes, napsütötte villódzásban, babakocsistól, zongorástól, anyástól, ők a villódzásból kiléptek, kihullottak, ahányan vannak, annyi felé.

Franciska nagyon várta, hogy ismét kiránduljanak. Nem, Miklós tisztelendő kezébe nem kapaszkodhat már, olyan régen volt az utolsó kirándulás, hogy ő közben kinőtt ebből a korból. De a tisztelendő majd újból megdicséri, mert még megvan a copfja: látom, Kisdina, hogy te nem vágattad le a hajad, ne is legyen típusfrizurád. A levágott hajú lányok mind típusfrizurások voltak a tisztelendőnek. Franciska semmi áron nem vált volna meg a copfjaitól.

Az utolsó kirándulásukkor harsogóan zöld és friss volt minden; a fű, amire léptek, rögvest főlegyenesedett, és Franciska minden további nélkül elhitte volna, hogy minden egyes fában szív dobog, és az keringeti a nedveket, vizeket, életelixíreket.

A nyár megfáradt, a templom előtti gesztenyefák mintha szikárabbá váltak volna, a leveleiken megült a szikasztó forráság. Franciska belátta, hogy ez nem is igazi kiránduló idő, úgy gondolta, hogy majd ősszel kerekednek föl újra, amikor színesedik minden, amikor a fák szíve lassabban ver, és elgondolta a Makkosmáriáig vezető utat színesben; rőtörösben, sokféle sárgában, méreg- és faközöldben, és remélte, hogy majd mindenki eljön újra, a nagylányok is, akik talán már nem is iskolások, és visszafele megint az övék lesz az egész HÉV-peron, énekelni fognak, úgy, mint utoljára, Tildi nevetve fogja mondani, hogy igen, ugyanaz a neve, mint a köztársasági elnöknek, csak neki

ez a keresztneve; összevissza és nevetve kornyikálnak majd mindent: a zenélő órát a pingvin táncospárral, meg hogy Búcsú könnyem sírom a csöndben, az egyiket Kapitány Anna, a másikat Nagykovácsi Ilona szokta énekelni, Franciska az arcképüket is látta a Magyar Nap műsormellékletében: oldalt állva, odafordított fejjel néztek az olvasóra, Nagykovácsi Ilona haja a vállára hullt, hihető volt, hogy lelke húrján bánat zenél.

Talán a nagylányok is eléneklük újra, hogy Régi időkre emlékszel-e még, volt egyszer rég, volt egyszer rég... Ez az, amiben tercelnek egymásnak, így mondták, és Franciska előtt ettől a terceléstől minden többsikűvé vált: az ének, az idő, a nagylányok, önmaga, a HÉV-kocsi, az egész társaság, és Miklós tisztelendő maga is, aki a Nagyréten az égis rúgta föl a labdát, a nagyfiúk szerint percek teltek el, míg visszaért a földre, a gimnazista Karsci egyre csak azt mondta: kár, hogy nincs itt a stopperem. Kár, hogy nincs itt a stopperem. Franciskának még sosem volt a kezében stopper, és úgy gondolta, hogy akinek stopperórája van, annak bizonyos mértékig hatalma is: megállítja, majd újból indítja az időt – idő indul, idő áll, és előlről újból: több-rétegű, sőt végtelenül sokrétű az idő, annyi réteget rakhatunk rá, amennyit csak akarunk: boldog szomorúsággal, tercelve szólt a nagylányok éneke: boldog időt sohasem feledem, ó, hogy miért nem mesélsz már nekem. Élvezték ezt a szomorúságot, és az is érződött a hangjukon, hogy húsz év múlva is énekelhetnek így, tercelve, és akkor talán erre az éneklésükre fognak gondolni, arra, ahogy csörömpöl velük a HÉV, és az éles kanyarokban a zörgések, vassikongások a dallammal összerendeznek: volt egyszer rég, volt egyszer rég.

Franciska előre átélte az őszi szín pompás hegyjárást, amely szinte úgy élt benne, mint amire félig emlékezik: volt egyszer rég, volt egyszer rég.

Akkor mondták neki, hogy Miklós tisztit régen áthelyezték. Hogy-hogy ő nem tudja? Hát nem vette észre? És Franciskának rá kellett jönnie, hogy dehogynem, észrevette, hiszen látta, hogy a diákmisék új papok tartják: az egyik az oltárnál misézik, a másik hangosan, magyarul mondatja az ifjúsággal a miseszöveget, int, hogy mikor kell kezdeni, a papírra gépelt szöveget a padokra mise elején kiteszik, a szövegben függőleges vonalak jelzik, hogy hol kell szünetet tartani, vagy levegőt venni, és dehogynem, Franciska észrevette, hogy valami megváltozott, hogy intésre, vezényszóra kell szólni a Jóistenhez, és egyszerre venni a levegőt. Dehogynem, feltűnt sok minden Franciskának, észrevette, hogy az új káplánok nyomulnak, dirigálnak, nem tudják, hogy eddig az ének és a latin szövegek hogyan szóltak, azt sem tudhatják, hogy a templom márványos falfestésén hol gomolyog át a

salétromvirág, salétromfelhő, amely mindenhol benne van a méter vastag falban Mária Terézia óta, s bizonyos, előre kiszámíthatatlan időnként előjön, előgomolyog, míg végtelen sokrétegűségének lehetősége meg nem mutatkozik úgy, mint az időnek.

Az új káplánok tenor hangon énekeltek, szólót imádkoztak, vezényeltek, mutatták, hogy hol a hangsúly, és hol kell levegőt venni, de Kisdina-Franciskának mindig máshol kellett a levegő. Én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem, mondták, mint egy szavalókórus, és Franciska tudta, hogy ez a mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa, amit a ministráns fiúktól régtől fogva tudott.

Az iskolában az Újszászról jött új lány jelentkezett a kisdobos vezetőnél, hogy ő tud egy éneket a falióráról, és a kisdobos gyűlés témája lehetne az idő, az időmérés, és minden tízpercben az új lány fényes hangján hallgatták, hogy óra, óra, falióra, hallod-e, hogy int a jóra, azt hirdeti minden reggel, ki korán kel, aranyat lel, tik-tak, tik-tak, aranyat lel. Szünet, és újra előről, az új lány a szünetet kezével jelezte, és Franciska előtt megjelentek az új káplánok függőleges szünet-vonalai: egy vonal egy egység, egységnyi levegővétel; egy óra hatvan perc, egy perc hatvan másodperc: az időt mérni kell, az órákat felhúzni, tik-tak, tik-tik, aranyat lel, aranyat lel, a fütetlen reggelekben, az új lány beképzelt tudatlanságában, az igen nagy vétkeinkben, az elmaradt makkosmáriás kirándulásban, és abban, hogy Miklós tisztelendő mindenből kivonult: miséből, kirándulásból, a típusfrizurák leszólásából, a labda égig rúgásából, Franciska copfjának dicséretéből, a belékapaszkodás lehetőségéből.

Hát te nem tudtad, hogy a Miklós tisztit áthelyezték?! – mondták Franciskának, és ő rádöbrent, hogy tudta, régtől fogva tudta, csak nem akart gondolni rá.

Otthon az apja rendre későn járt haza, autóvezetői tanfolyamokat tartott a Technológián, amit most Autókísérleti Tudományos Kutatóintézetnek, röviden ATUKI-nak hívtak, de a pénz így is kevés volt mindig, szemrehányás, gond és idegesség ült mindenben. Előfordult, hogy a délre főzött ebéd estére megsavanyodott. Egyik nap az apja mégis korán jött haza, le sem vetkőzött, azt mondta, fölmege a szocdemekhez, majd akkor eszik, ha hazajön. Franciska tudta, hogy a szocdemek a szociáldemokraták, s hogy fenn van a hegyen a székhelyük, a barna léccapujukon ott virít a félelmetes plakát a vörös, meztelen, kalapácsot lendítő emberrel. Ezen a kapun mindig fontoskodó arcú embereket látott bemenni, akik valamilyen ügyben folyton eljárnak, a gyerekek feje fölött elnéznek, s nagyon sokuk fémes keretű szemüveget visel. Franciska otthon is el-elszórakozott azzal, hogy az ablakból figyelt járókelőket

magában megnevezte: minden nap arra mentek néhányan, akik kétségtelenül szocdemek voltak.

Franciska a gyomrában, a felmelegített bableves szagában érezte, hogy baj van: mit keres az apja a kalapácsos embereknél, a meztelen, vörös embereknél, az ágáló, vitatkozó, fémkeretes szocdemeknél? Másnap aztán megtudta: apja diadallal mondta este az anyjának, hogy megint jöttek agitálni, hárman is, és látszott, hogy nem fognak leszállni róla, addig nem hagyják békében, míg kötélnek nem áll, és akkor ő nyugodtan csak annyit mondott, hogy nem léphet be a kommunista pártba, mert már tagja egy másik pártnak, és elővette a szocdem igazolványát.

Apja örült a pompás cselnek, látszott rajta, hogy nagy nyomástól szabadult, de a szocdemekhez sosem járt el, hiába küldték az értesítőket.

Franciska sokszor gondolt a kirándulásokra, az erdőre, az utakra, az óriás harangvirágokra, amiket akkor szedett, és hogy a harangvirágok otthon a vízben magukhoz tértek. Ezekben az időkben rengeteget jött-ment, új helyeket fedezett fel, ahol még sosem járt, egy gazos rét vagy hajdani kert közepén álló, lebombázott házban mindent végigvizslatott, mint aki valami csodára számít. A ház épen maradt vakolatdarabjába belekarcolta a monogramját, legyen az a csoda, ha valaki még véletlenül arra jár.

Apja újságjába időnként beleolvasott, a képeket évek óta rendszeresen végignézte, s emlékezett egy furcsa fényképre, amin egy hiányosan öltözött nő kézen állt, s lábát a felemelt fejéhez visszagörbítette. A nő a kezével szinte karikát formázott, de mosolygott, és varázsosán nézett. A kép alatt ez állt: JEGYSZEDŐBŐL REVÜSZTÁR. Franciska akkor sokáig gondolkodott, hogy mit tárolhatnak a REVÜSZ-TÁRBAN. Mi az a REVÜSZ? Van lom-, könyv-, rak-, pénz-, kincs-, sőt fegyvertár, de revüszről még sohasem hallott, s a nő félpucérságából, csábosságából arra következtetett, hogy a REVÜSZ is valami olyasmi, amiről a gyerekek előtt hallgatnak. Persze van példatár is, meg olyan is, hogy valakire azt mondják, a feje valóságos példatár. Ez azért más, gondolta akkor Franciska, de azóta már olyasmit is rebesgettek, hogy a japánok élő embereken, kínai foglyok keringő vérében tárolták, tartották frissen az élő anyagot.

Közben nyilvánvaló lett, hogy a nő egy közönséges sztár volt, mert vannak olyanok, hogy sztárok, de Franciska az évekkel ezelőtti önmaga igazolására, védelmére vagy csak a különös titok dédelgetésére mindig azt gondolta, hogy igenis, az emberek végtelenül sok mindent tárolnak magukban, és mért ne létezhetne olyasvalami, amit REVÜSZ-nek nevezünk.

Izgalmas volt a Magyar Napot nézegetni, itt-ott beleolvasni. Egy főcímben ez állt: TILDY ZOLTÁNT LEMONDATTÁK. Akkor már Tildi sem mondhatja,

hogy úgy hívják, mint a köztársasági elnököt. Ez Tildinek nem baj, régen is nevetett rajta, de a Miklós tiszis kirándulások biztosan hiányoznak neki is; vannak-e mások, akikkel együtt énekel, együtt nevetgél, van-e, aki tercel neki, vagy akinek ő tercel? Vajon nála is foszlásnak indult az idő száz rétege? Az egymásba nőtt hagymahéjas időrétegek? Pucéron áll neki is a jelenidő?

SZAKASITS ÁRPÁD AZ ÚJ KÖZTÁRSASÁGI ELNÖK – olvasta Franciska a Magyar Napban gyanútlan közömbösséggel. Szakasits Árpád a szocdemeket elárulta, hallotta aztán többször is a jólétesültek beszélgetéseiből, főleg akkor, ha néha az apja cigarettáért küldte a trafikba, vagy a Stark vendéglőbe fél liter borért. Szakasits Árpád tehát szocdem volt, de most már nem az. A vörös meztelen emberes, kalapácsos tagságot elárulta, öltönyösen, nyakkendősen néz az újságból. Szakasits Árpád egy felemás ember, a szemüvege is vastag keretes, nem olyan, mint a hegyi székházba járkáló szociáldemokratáké. Az egész tagságot átjátszotta, mondták a bennfentesek, átjátszotta a kommunistáknak. A kommunisták a szocdemeknél is szocdemebbek lehetnek – gondolta Franciska.

A vörös, meztelen emberes plakátot a barna léckapuról levették, a meztelen ember helyére valami más került, aminek már nem volt ember formája – kontúrok és forma nélkül áradt a vörös mindenben: zászlókon, drapériákon, tagkönyveken, úttörő-nyakkendőkön, transzparensen, vörös Csepelen, fel vörösökön, proletárokon... Az apja ravasz csele a visszájára fordult, egy országos méretű csel az apját felülírta, s már-már úgy hatott, hogy apja gyanútlanágában maga lépett a csapdába. A szakasitos ATUKI-csapdából egyre többször jött későn haza, szótlánul ette a felmelegített ételt, a spiritusz-főzőben imbolyogva égő kékláng illata lidércesen keveredett a bableves és grízestészta szagával. Az apja száját néha új szavak hagyták el, új szitokszavak: szeminárium, agitáció, önkritika, brosúra, tervkölcson. A pénzkölcsonnek, krumplikölcsonnek, zsírkölcsonnek volt értelme, konkrét jelentése, viszolyogtató, kínos jelentése, a tervkölcson jelentése homályos és bizonytalan volt, néha úgy tetszett, hogy magát a kínos viszolyogtatást nevezik röviden tervkölcsonnek. Apja fizetése a tanfolyampénzzel együtt sem tartott ki egyik harmadikától a másikig, Franciska látta anyja reménytelen vergődését, tehetetlenségét, a szigorú beosztásra, a család koplaltatására való képtelenségét, tudott a kölcsonkéréseiről, és nyomasztó szorongással figyelte, mert amióta az anyja egyszer őt küldte a távoli rokon Rici nénihez száz forintot kölcsonkérni, tudta, hogy ezt emberien végrehajtani nem lehet, az emberből ilyenkor csak félemler lesz, vagy annyi se, a gyerekből

meg embrió, közönséges ebihal, úgy kell kitalálni, hogy ki küldte és miért küldte.

Ahányszor a tervkölcson szót hallotta Franciska, annyiszor fogta el a verejtékeztető szorongás, hogy megint menni kell Rici néni udvarába, bemenni a nagy sík terepre, amelyen teheherautók, lovaskocsik, motorok jöttek-mentek, mindegyik más nyomot hagyva maga után, a sok kacskaringós, egymást metsző kerécsapás olyan, mint egy kitalálós játék: hol kezdődik a nyomvonal, és hol ér véget? Itt szállítanak, fuvaroznak, szikvíz üzemet működtetnek, seftelnek, tehenet tartanak, az egész udvarnak benzin-, kipufogógáz- és trágyaszaga van. A hátsó udvarrészen tartják a teheneket, de ez az udvarrész csak a magassíkszíntes ház felől hátsó, mert ha a másik, párhuzamos utca felől jön valaki, akkor az istállóval kezdődik az udvar. Két utcára is nyílik kapujuk Rici néniéknek, s a fiai és alkalmazottai hol az egyiket használták, hol a másikat. A fiai bőrkabátot hordanak, és motoron repesztenek, mindegyik úgy ül a járgányán, mint majom a köszörűkövön. Ezt Franciska a nagybátyjától hallotta, aki Rici néni fiainak unokatestvére, de Franciska szerint nagyon is keményen ülik meg a motorokat, s természetes, hogy motoros szemüvegben, motoros sapkában nem ismerik meg őket, sem Franciskát, sem a nővérét, sem az anyját, aki pedig Rici néni fiainak szintén unokatestvére. Az anyja is úgy tesz, mintha ez természetes volna, vagy mintha a bőrkabátosokat maga sem ismerné fel, de Franciska látja, hogy anyja más, régi, kedvesnek számító ismerőssel is így tesz: úgy csinál, mintha betegség gyötörte teste már nem is az övé volna: ez itt egy mindenki előtt ismeretlen lény, tulajdonképpen úgy tűnik, hogy anyja sem ismer az új testében önmagára, hát hogyan várhatná el, hogy mások ráismerjenek. Anyja bevonult az élet hátsó udvarába, ahol csak főznek, mosnak, szőnyeget porolnak, faszenes vasalóval vasalnak, vájdlingban mosogatnak, s ahol a testnek és minden szublimált vonzatának a kínját egy hátsó palánk mögé rejtik. Anyja nem enged be a falai mögé senkit: se segítséget, se részvétet, sem érdeklődést. Hát mit lehet Rici néninek mondani, amikor azt kérdezi: hogy vagytok? Hogy van anyátok? Látnivaló, tudnivaló. Aki ilyent kérdez, az vájkálni akar, mert nem elég, hogy anyjának mindig kevés a pénze, de még valami megnevezhetetlen is munkálkodik benne, mint a Hirosima környéki növényekben, lehet, hogy anyjában is egészen belül, az erek, velők, csontok járataiban, zugaiban, barlangjaiban egy Hirosima van, fejfájások szörnyű robbanásai feszítik szét a testét, az arcát, a lelkét, de erről nem szólnak, nem beszélnek, se az apja, se az anyja, hát ne beszéljen róla más se, tartsák meg a kérdéseiket.

Az anyja a Hirosimában minden nap összeszedi, fájdalmasan összetapasztja önmagát, s úgy tesz, mintha régi önmaga lenne. Ugyanúgy főz, ugyanúgy mosogat, ugyanúgy fonja minden reggel a lányai copfjait, mint régen, s csak végső esetben ejti le eltorzult kezét. Jaj, a kezem, sutogja alig hallhatóan, s néhány pillanatig megsemmisülten áll. Ilyenkor a fonások kibomlanak, s anyja mindannyiszor kezdi előlről, míg csak a végére nem ér.

Franciska Rici néni udvarában örült, hogy nem találkozott a bőrkabátosokkal, s a házban is csak mintha Rici néni lett volna, meg valaki, aki a konyhában motozott. A konyhából sárgán világított ki egy polcnak támasztott fényes rézüst, mint egy égve felejtett nagy lámpa, ami a tejfehér délelőttben pazarlóan világít. Csókolom, mondta hangosan Franciska, s állt a nagy előszobában, ahonnan a konyha és a szobák nyíltak, de ez nem előszoba volt mégsem, igazi szobának is nagy lett volna, ablaka az utcára nézett, függöny nem lógott rajta, csak a kilincsén egy kitömött szív, akkora, mint egy tányér, a bordó bársonyát sűrűn kihímezték. A függönnyel ablakok Franciskában mindig az átmenetiség, talán a nagytakarítás vagy a hurcolkodás képzetét keltették, s ezt erősítette az is, hogy a padlón nem volt szőnyeg, de látszott, hogy időnként felsúrolják, talán az, aki a konyhában most is motoz. Az is kitetszett, hogy a felsúrolt padlóra nem vigyáznak, rálépnek a sáros lábukkal talán már frissiben, amikor a padló még nedves: szürke nyomok vezettek a sarokban álló íróasztalig, a kuglibabás, zöld posztós íróasztalig. A másik sarokban egy nagy fényes tárgy állt, amely az ajtaja után ítélve csak kályha lehetett, de hasas volt, mint egy kristályváza, és a fényt is megtört szögekben verte vissza. Ez világít is, nemcsak fűt, gondolta Franciska, s állt a nikkelesen világító kályha és az égve felejtett rézüst fény-kereszttüzeiben, csókolom, mondta másodszor is, most már hangosabban, és szorongva várta, hogy ki fog előjönni, valamelyik bőrkabátos-e, vagy maga Rici néni.

A többire Franciska szinte nem is emlékezett, akkor törhetett rá az ebihalság. Még mielőtt Rici néni a szobából előjött, már úgy érezte, hogy sűrű közegeben van, zavaros vízben lebeg, egy kopoltyú vagy tüdő iparkodik szörnyen a belsejében, s a zavarosságon keresztül egyszerre világít rá a sárgaréz nap és a szét-töredezett, kályhafényű hold.

Rici néni adott kölcsönpenzt és az ebédlőszekrényből kemény mézespuszedlit. Hogy lehet ezt megenni, gondolta akkor Franciska, s addig tartogatta a markában, míg az utcán egy bokorba nem dobhatta.

Az anyja nem hiszi el, hogy tervkölcsönt jegyezni kötelező, az apja nem hiszi el, hogy a hazahozott pénz

kevés; minden fizetésnap olyan, mint egy félresikerült dráma: nincs megoldás, csak lefulladt, féloldalas félmondatok; apja tekintete olyan, mint a kerítés mögé zárt farkaskutyáé. Anyjának meg szinte nincs is már tekintete. TERVKÖLCSÖN annyi, mint KÖLCSÖNTERV, gondolja ilyenkor Franciska, s mintha még nevetne is magában, mert olyasmi is eszébe jut, hogy ezek egymásnak RECIPROKAI.

Előbb-utóbb összeáll a TERV a KÖLCSÖNRŐL, minden hónapban összeáll: mehetnek megint kölcsönkérni, vagy ő, vagy az anyja, és ő hallgathatja a kérdéseket, hogy mi van veletek, hogy van anyátok, és ő nem tudja az anyja betegségét néven nevezni, mert amit a könyvtári orvosi könyvben magtalált, az olyan borzasztó, hogy kiejteni nem lehet, de különben is, az emberek úgysem tudják, mi az.

Franciska ekkorra már régen kitapasztalta, hogy a két kezével erősen nyomni kell az asztallapot, vagy a szék támláját, vagy az ajtófélfát, vagy az iskolapadot, vagy bármit, ami éppen adódik, és akkor a nyomástól mintha a tüdeje is kitágulna, s megtelne a vákuumos átlátszóság maradék oxigénjével.

Az iskolába új énektanáró érkezett, egy frissen végzett gömbölyded kis nő, a gyerekek kedvelték, mert énekelni szerettek, és egy énektanárnak igazán nincs mire szigorúnak lenni. Énekeltek, hol figyeltek, hol nem, míg egyszer csak észrevették, hogy Erzsé néni – aki közben férjhez ment – terhes. S ahogy a hasa egyre nőtt, maga úgy lett egyre soványabb, karjai, lábszárai vékonyodtak, az arca beesett, szeme alatt színjátészó félholdak sötétedtek, s furcsa mód a hangja is fakóbb lett. Látszott rajta, hogy nagyon nehezeére esik már a tanítás, s a gyerekek néha arra gondoltak, milyen szörnyű lehet neki a reggeli zsúfolt villamoson.

Az egyik énekórát nem énekléssel kezdték, mint általában, hanem Erzsé néni azt mondta, hogy vegyék elő a füzetüket, és írják, amit diktál. Igen, szöveget diktál, írják csak a hangjegy-vonalakra, mindegy, írják, ahogy kijön, írhatják folytatólagosan, vagy úgy, mint a verset, mindegy. És Erzsé néni diktált:

Dallam kettőspont Sűrű csillag ritkán ragyog az égen Rózsaszínű a tervkölcsön kötvényem ezért élek rózsaszínű reményben tervkölcsönből szereztek be gyárunkban az új gépet így szolgálja a tervkölcsön a népet. Mikor Szabó a tervkölcsönt jegyezte párja a kákán épp a csomót kereste zsörtölődött inkább a két karosszéket vegyük meg most meg egész bútorraktárt vehetnek.

Erzsé néni rezzentelen faarccal, fahangon diktált, az osztály kissé meghökkenve írt, akkor még nem voltak járatosak a csasztuska műfajában. Furcsán hatott, ahogy a szöveg a hangjegy-vonalakat áttörve a papíron kibontako-

zott, ahogy az osztály pissenés nélkül körmölt, ahogy Erzsi néni a nagy hasával, zöldesbe játszó arcszínével itt komolytalankodott, és furcsa volt, hogy a TERV-KÖLCSÖNT az énekórán szóba hozzák, és így hozzák szóba, az égen ragyogó sűrű csillagokkal egy lapon, és sejteni lehetett, hogy ezt majd vonulva, táncot lejtve énekelni kell, hangosan, jókedvűen, bele az emberek arcába, az elfordulni akarók hátaiba, a becsukódó ablakok résein át a szobákba, konyhákba, a bezárt kapuk mögé az üres udvarokba. Franciska agya forgott-forgott, soha ilyen bizarr szöveget még nem hallott, soha nem élt meg ilyen vicceset, és töltőtollát letéve váratlanul és ellenőrizhetetlenül kitért belőle a nevetés, ami egy osztályban mindig ragadós, a többiek is folytatták, nem

A honvédek bevonulnak a budai várba a Bécsi kapun át 1849. május 21-én (fametszet)

maradt ki belőle senki, Franciska nevetése átragadt a többiekre, a többieké visszaragadt Franciskára, ez már majdnem olyan volt, mintha nevetőport szippantottak volna, mint tavaly a patikában vett tüsszentőport, Ilonka néni, az osztályfőnök akkor magából kikelve kiabálta, hogy nevetlen társadalom, de hiába volt minden, folyt az orruk, a könnyük, és nem tudták a tüsszentést abbahagyni, és most is folyt a könnyük, fájta a hasuk, az oldaluk, de a nevetés egyik padsortól verődött a másikig és vissza. Franciska egy előregörnyedésből nézett föl Erzsi néniire, hogy mit szól; ott állt a kis alacsony nő a vékonyra fogyott lábán, két cérna kezét védőn a hasára tette, és ő is nevetett rázkódva. Ez jó volt, hihetetlenül jó volt, és amikor a nevetés múltával Erzsi néni azt mondta, hogy ugye, elfelejtetted a vesszőt az a-ra rátenni, Franciska tudta, hogy ez alibi-szöveg, és bólogatni kezdett olyan ritmusban, ahogy az imént még a nevetés rázta. És ettől cinkosok lettek. Akkor már rég nem volt mindegy, hogy min nevet hangosan az ember. Végül is a vessző nélküli kaka, amin még csomót is keresnek, ok a nevetésre.

Franciska nővére rég levágatta a haját, reggelente már csak Franciska copfját kellett fonni, kötözni, s Franciska egy nap fogta az ollót, a befont hajába belevágott, őmiatta ne kelljen korábban kelni, őmiatta ne kelljen az anyjának kinkeservvel lógatni a kezét, különben is kiment a copf a divatból, az osztályban is mindenkinek típusfrizurája van. A levágott haj Franciska fején szétágas-

zkodott, őrizte még a befonás ágakra bomlott göröngyeit, sehogysem akart egységes rendbe összeállni. A hajlevágással Franciska a maga részéről véglegesnek ismerte el Miklós tisztelendő távozását, kész, vége, nem fognak már a hegyekbe menni, nem fog a copfnak örülni senki, az idétlen haját oldalt csatokkal feltűzte, még ha típusfrizura lett volna, mint a többieké! Nem volt az nevezhető

semminek, maga volt az ideiglenes átmenetiség, nem, semmiképpen nem akarta ezt Franciska végérvényesnek tekinteni, a csúf, kekiszínű lódenkabátot sem, amit a télvégi kiárusításon vettek, mert a régi sötétkék kabátjának már majdnem a hóna alá csúszott föl a dereka. A régi kabátjához való sötétkék svájcisapka még jó volt, Franciska a tükör előtt kigyako-

rolta, hogyan lehet ezt megnyirbált hajára elfogadhatóan föltenni, nem, egyáltalán nem volt mindegy, hogy oldalra húzva, vagy hátra tolva, vagy a feje tetején előrebillentve áll-e a sapka. Juj, hogy lehet ilyen színű kabáthoz kék sapkát fölvenni, mondta az osztályban Filippó Ernő, akinek finom ízlésű mamája volt, s aki a takarót is plédnek nevezte, s aki Jacht Club feliratú sapkát viselt. Franciska úgy tett, mintha a megjegyzést meg sem hallotta volna, tudta már, hogy a színek passzítása közmegegyezés dolga, éppúgy, mint az evőeszközök illedelmes használata, hordta a kék sapkát a kekis zöld lódenkabáthoz, kanállal ette a saftos nokedlit, de a szembejövők szemében, a háta mögötti járókelők lépéseiben furcsállkodást vélt fölfedezni: ez a lány nem tudja az alapvető szabályokat. Ez a lány azt hiszi, hogy a sapkája megkomponált elrendezésével mindent helyre tesz. Igen, a svájcisapkának a fején egy szimmetriatengely körül kellett elrendeződni, Franciska úgy látta, hogy az arca, a fejformája nem tűri az aszimmetriát; tengelyes tükrözés, mondta nevetve, az orra vonalában fut a tükrözési tengely, meghosszabbításában ott áll, ágaskodik a svájcisapka pöcké, mint egy magányos kóró, s körbe-körbe dombságok, völgysek futnak a tömör, mosásoktól összement posztóból. Franciska úgy szerette, ha a sapka a homlokánál, az orra vonalában páros lankát domborít, középen egy szelíd völgygel. Időnként a saját arcát is úgy vizsgálta a tükörben, mint egy meglepetéseket tartogató

tájat, akkor kapott rá arra, hogy a toalett-tükör elé telepedve önarcképeket rajzolt. Térkép önmagáról, aránya egy az egyhez, gondolta Franciska, s addig dolgozott rajta, míg egészen olyan nem lett, mint ő, mindenki fölismerte a házban és az iskolában, ráismertek a jobb félprofilra, ráismertek a bal félprofilra, meg a szembe néző arcára is, holott a jobb és bal félprofil határozottan különbözött, s mégis látnivaló volt, hogy a szembe néző arcán egység és szimmetria uralkodik. Egyformán dudorodó arccsontok, az arccsontok legszélső pontjainál mért fesz-távolságnál némileg keskenyebb, de magas homlok, a szemöldökök – semmi kétség – nem ívelnek fölfelé, pedig nővére állította, hogy csak az a szép, s a fésűvel meg összecsapott két ujjával még följebb idomította a sajátját, Judy Garlandnak is ilyen volt, mondta, s az ágya melletti falvédőre kigombostúzott egy újságból kivágott képet, amelyen Judy Garland korcsolyázik: egyik korcsolyás lábát hátulról a feje fölé emeli, s a kezével fogja, karikába görbítve van a lába, mint a régi revüsztámak. Judy Garland is sztár. A nővére is olyan, mint egy sztár. Hasonlít Judy Garlandra. Franciska az önarcképeit mappába rakta, s beállította a toalett-tükör mögé. Judy Garland revü-sztár volt? Sztárság, sztárság, Franciska kíváncsian leste, és rögzíteni akarta, ami a kiálló arccsontja s magas, keskeny homloka mögött tárolva volt: létezik mégis a REVÜSZ, amit meg kell határozni, felleltározni, részeire bontani, meg

újra összegyúrní: azt kéne kifejezni, ami a feltérképezett arca mögött van, úgy, mint a térképek – világosbarna, sötétbarna, sok árnyalatú zöld, okker- és világossárga, kékszínű és vörhenyes – foltjai, vonalai, kacskaringói mögött a valódi hegyek, fák, füvek, domboldalok, utak, kövek, virágok, nagy sodrású vagy lanyha vizek. A térképrajzolók ismerik-e a vonalakat, kacskaringók, foltok, fodrok mögötti élő tájat? Felmásznak-e a nagy hegyekre? Leereszkednek-e a Grand Canyonba? Nem, nem, biztos, hogy nem, nem is győznék mindezt, s az egész világot nem is lehetne egy az egy léptékben ábrázolni, mert akkor megint ott lennénk, ahol vagyunk: bókászhatnánk a világnagy térképen, úgy, mint a világnagy világban.

Az ember kívülről emberléptékű, gondolta Franciska, egy az egy arányban áttehető a fehér papírra, de amit a bőre, a lódenkabátja, a svájcisapkája, a megnyírbált haja mögött tárol, az kiterítve, egy a százezerhez arányban sem férne el a fehér papíron, az lefolyna, lekanyarodna, szertefutna, kapkodni kéne utána, jobb egyelőre nem kiteríteni semmit, nincs meg a mód rá, az ember csak loholhatna, kaffoghatna, mint egy terelő pulikutya, s megállva kapkodhatna levegő után.

Ott van minden a homloka, az orra, a szimmetrikus arccsontja mögött, gondolta Franciska, míg a nagyon hasonló önarcképét nézte. Ott van minden. A sok REVÜSZ a TÁRBAN.

SZAUER ÁGOSTON

Költözés után

*Nem voltak jelzések, betűk,
a népség ritka, hallgatag.
Mindennap séta, körre kör,
megszokható nagy házfalak.*

*És játék indult, névadás:
hogy hívtunk embert, oszlopot,
hintát, kutyát, nem tudta más...*

*Gyanútlan postás, régi fák.
A szél járása tétova —
ez már teremtett, új világ.*

Kapcsolódás

*Emitt a kulcs, finom fogazat,
mestermunka minden szöglete.
Mostantól a fiókban marad,
s beköltözik valami vele —*

*hűvös, nagy tér, márványoszlopok,
hol visszhang jár, barnás láng lobog,
távoli, nyugtalan menedék...*

*Csak helyettesít, csak képvisel,
vele a kulcslyuk is itt figyel.
Jelenlétből ennyi már elég.*